

Megjelenik minden esztendőnkön sokféle képpel ellátva. **Előfizetési ár:** Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1.50 kr. Előfizethető minden postahivatalt és könyvtáruznál.

Hirdetések díja: 4 hasátságos petit sor 2 uj kr. **Szerkesztői szállás:** mézáros utca 2. szám, 2-dik emelet. **Kiadó hivatal:** barátok tere 7. szám.

Prick József.

Pár nap előtt a legnagyobb részvétellel értesültünk, hogy a király alföldi körútja alkalmával Prick József, Torontálmegyei alispánja, egy bal eset áldozata lett. Ő és Rónai Mór egy kocsin követték ő felségét. A kocsin Beodrához közel feldőlt, s Prick oly sérüléseket szenvedett, hogy e hó 11-kén meghalt.

A ki csak ismerte a szerencsétlen halállal kimult férfit, a legmélyebb részvétellel fogadta a hírt. Míg élt, köztisztelőben állt, és széleskörű képzettsége a közélet terén is megszerző számára az őszinte elismerés nyilatkozatait. A sok ismeret folytán, mely e férfiban özpontosult, sajátos alak volt. Az ismereteknek, tudományoknak alig volt ága, melyhez alaposan hozzá ne tudott volna szólni. A ki először beszélt s nem ismerte, midőn elvált tőle, nem tudta: nyelvtudós, történész, törvény embere, tanár, orvos, festész, vagy zenész-e Prick. Egyet azonban mindenki rögtön tudhatott, azt: hogy igen szilárd nézetű férfival van dolga. Midőn az ember már azt hitte, hogy ismereteinek bőség-szaruját kimerítette, akkor beszélt idegen országokról, oceanon túli népekről, melyeket személyesen ismert.

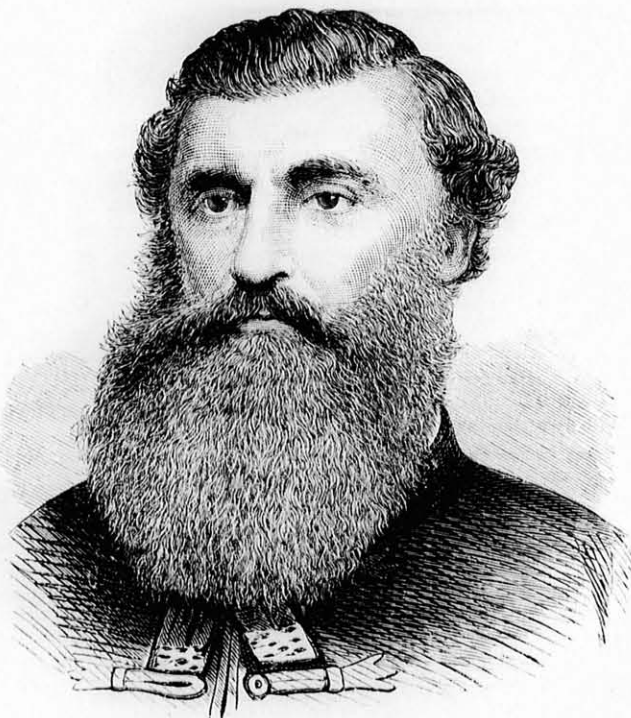
Általában Prick örömet és bizalmasan társalgott, s mindenki szívesen hallgatta kedélyes előadását, higgadt nézeteit. Látszott, hogy tömördek tanulmánya és nagy utazásai közt élesen megfigyelt mindent, s hogy a tapasztalatok iskoláiba sokat járt.

A mult országgyűlésen Torontálmegyei billéti kerületének képviselője volt, s az ellenzék soraiban ült. Csak ritkán szólalt föl, de mindig látszott az alapos készütség, a széleskörű tájékozottság. Életrajzát a »Hon« után közöljük:

Prick 1823-ban született Szilágy-Somlyón, s atyja költötte föl benne a tudományok iránti vonzalmat, ki a napoleoni hadjáratban mint százados megsebesülvén, sebei következtében elvonult a világtól jó könyvek társaságába. Prick elvégzett iskoláit, Pesten kezdett ügyvédséget, de hosszabb betegség miatt fűrdőkön és enyhéghajlatok alatt kellő időznie, az ügyvédi pályát nem

folytathatta. A 48-ki események Törökországban találták, s rögtön haza jött. De rongált egészsége miatt fegyverhordozásra képtelen lévén, azok helyét pótolta, kik honvédnek mentek. Nevezetesen Torontálban megyei aljegyző lett, s mint ilyen, erősen vitte a megyei ügyeket. Főjegyzőnek is meg akarták később választani, de nem fogadta el, miután előbbi hivatalában kisebb fizetés mellett is végezte e teendőt. Midőn 1849-ben az ellenség Torontálba is betört, Prick a többi tiszt-

pedig osztrák gőzösön, francia utazónak adván ki magát. Kiutahiában arra a gondolatra jöttek a menekültek, hogy Kis-Ázsiában egy egészséges telepet vásároljanak s arra házakat építsenek. Pricket küldték ki az alkalmas hely kiszemelésére, ki is Claros városnak az Archipelagusra néző romjait találta a legegészerűbbeknek. Ez szép kies hely lett volna, de az osztrák és orosz követek megakadályozták, hogy menekült honfitársaink itt letelepedjenek.

Prick József.

viselével elmenekült; a világsi katasztrófa után pedig kibujdosott és csak 1868. november havában tért vissza hazájába. A menekültekkel Vidinbe, innen pedig Kossuthal együtt Sumlába szállítottatott s itt Gorovéval titkára lett a menekültek bizottmányának, melynek elnöke Kossuth, alelnöke gr. Batthyányi Kázmér voltak, s mint ilyen nagy pontossággal vezette az emigráció titkári teendőit.

Később Kossuth után Kiutahiába utazott, még

1851-ben kiutazott a török kormány költségén az emigráció Angliába s május havában ért Southamptonba, hol az angol kormány tudatá a menekültekkel, hogy szívesen látja őket Britania szabad földén, de azt hiszi, Amerikában könnyebben megélhetnének. Prick a menekültek egy részével egy szűk, bűzös amerikai hajón, képzelhetetlen nyomorúság közt harminchat napig tartó kintlódás, éhezés, fűzés, tengeri viharral párosult utazás után New-Yorkba érkezett.

Azt hitték a menekvők, hogy itt vége lesz a szenvedésnek. Csak itt kezdődött még igazán. A világváros semmit sem akart tudni a menekvőkről. Nagy bajjal sikerült Pricknek a polgármegyében némi érdeklődést költeni irántuk, annyit t. i., hogy ez egy sor irással a »Commission of Emigration«-hoz utasította őket. E külföldiekből álló bizottságnak tőkéje kevés van s azt százan meg százan veszik igénybe mindennap, a menekülteken tehát bizony nagyon kevéssé lett segítve. A legszegényebb, legrondább városrészen, nyomorult lebujsokban kaptak szállást és élelmet egy hétig, melynek lefolyta után kijelentették

nekik, hogy most már maguk gondoskodjanak további megélhetésükről.

Prick e kritikus körülmények között a hírlapszerkesztőségekhez folyamodott, melyek a menekültek ügyét melegen fölkarolták s számukra gyűjtéseket nyitottak és meetingeket tartottak, de nagyon esékely eredménnyel. A new-yorkiak közönye csak Kossuth és a kiutahiai menekvők megérkezése után olvadt föl, de akkor aztán impozáns alakban. A sumlai menekülteket Amerika olybá

tekinté, mint egy összetört hajó roncsait, miket a hullám partjaikra vetett; míg Kossuthot, mint e hajó lobogóját, mely magas dicsőségben lengett a viharra küzdött hajó fölött.

Kossuth megjelenése után Filmor Millard, amerikai elnök, nagy szívességgel fogadta az emigráció tagjait, s bemutatta a kabinet férfainál s azok között Corvin Tamás pénzügyi államtitkárnál, ki magát Corvin Mátyás családjából származottnak, tehát magyar eredetűnek hitte. A kormány 1700 dollárt utalványozott nekik s megígérte, hogy érdekükben a kongresszus elé földadományozás végett javaslatot terjeszt.

Igy szállították el őket Chicagoba, mely város tömeges népgyűlést hirdetett s megalakította a »Hungarian relief committee«-t, mely a magyar menekülteket azontúl folyvást segítézte s letelepíteni akarta.

Prick a telepedési ügyet Kossuth elé terjesztette, ki azonban erre a következő levéllel válaszolt:

»Nekem mindenekelőtt a haza megmentésének szent érdeke forogván szemem előtt, egyedül s kizárólag ez eszmének élek; gyöngye és megtörött testi erőmet, mint egy galvanikus hatalom cz tartja csak össze. Ha egyszer célotat kivitem, vagy ha oly szerencsétlen lennék, annak kivitele fölött kétségbe esni: össze fogok omlani, mint egy test, melyet a vitalitás elhagyott. Ennélfogva én a telepi kérdést körömvön kívülnek vagyok kénytelen tekinteni, mert nem helyeselhetem azt, hogy valaki magyar létére hazájának jövőjén kétségbe essék, már pedig a letelepedés expatriatio vagy legalább ilyesminek adná tanúságát.»

Ezzel a telepedés ügye el volt ejtve. Prick lekebrákát adott a német, francia és latin nyelvekből, melyekhez ő maga akkor tanulta az előadási nyelvet az angolt, éjjelent. Ez keservesen ment eleintén, de végre csak belejött valahogy s keresett nyelvtanító lett. Később a New-York államban kebelezett Auburn-ban akadémia tanár lön s itt két évig működött, s e mellett megtanulta a zsidó és görög nyelveket és az orvosi tudományokat. Magyar társalgásra alkalma, olvasásra könyve, hírlapja, levelei nem lévén, azon kezdett aggdni, hogy hazája nyelvét elfelejtí. Ez ellen úgy óvta magát, hogy mindennap elszavolta és leírta a rég tanult költeményeket, a »Szózat«-ot, »Apotheosis«-t, »Kont«-ot, »Örült«-et.

Auburnból a chicagoi »Dearborn Seminary«-ba ment, mint a latin nyelv tanára. Itt működött mindaddig, míg dr. Scammon Young az amerikai kormánytól, a tudomány és művészet állapotának tanulmányozására Európába küldetvén, őt mint titkár követte, és 1857—59. években egész Európát, kivéve Ausztriát, beutazta.

Amerikába visszatérvén, újra a chicagói egyetem megüresült latin literaturai tanszékére hivott meg s itt működött, míg később magyar borokkal kivitel kereskedést folytatott s a magyar boroknak Amerikában új piacokat teremtett.

1868. október havában hagyta el Amerikát, s a következő évben a billéti kerület a törvényhozába küldte, pár hét előtt pedig Torontál alispánul választá. Szilárd erélyvel kezdte meg hivatalát, de — fájdalom! — nem soká folytathatta.

A juranconi böles kovács.

— Életkép a béaoni népéletből. —
(Folytatás a vége.)

III.

A vecsernyének vége volt, Jurancon lakosai a nagy tölgyfa alatti térre gyűltek és a rendes vasárnapi tánc elkezdődött. Zene nem volt; az éltebb nők, kik körben csoportosultak, énekeltek hazai tánadalokat; az öregebb férfiak lábaikkal verték az ütenyt vagy tenyerceiket csapkodták össze, s a jókedv csakhamar fölpezsdült.

Egyik dal a másik után hangzott el s a tánc

javában folyt, de sem Mathurin, sem Perrine még nem jelentkezett. A molnárné és Petronille, kik csak azért jöttek, hogy öcsésüket szemmel tartásik, boszankodni kezdtek. Hisz minden tancnál veszedelmesebb volt, ha Cadette és Perrine titokban egész csöndben hatnak Mathurinre. Végre Petronille nem állhatta:

— Mit gondolsz, nénéom, ne lássunk-e Mathurin után? Kétségkívül Cadette-nél rejtőzök, onnét pedig el kell őt hoznunk.

A molnárné, ki sokat tartott az illemre, tagadólag rázta fejét.

— Az méltóságunkkal ellenkeznék! — viszonzá komolyan.

— Úgy tehát küldjünk oda valakit! — okoskodott Petronille. — Itt jön éppen a béna Tien-net, ez elmehet. — E szavaknál intett a suhancnak, ki biegyve feljűk cammogott és parancsoló hangon mondá:

— Szaladj gyorsan Vidal Cadette-hez, és azonnal hozd ide Mathurint; mondd csak, hogy mi akarunk vele beszélni.

Tienmet csak szemük közű bámult, kacagott és sapkáját egyik füléről a másikra rántva, egy szót sem válaszolt.

A molnárné már jobban tudott bánni embereivel. Egy kétsous darabot vett ki zsebéből s magasra emelve, mondá:

— Ezt megkapod, ha gyorsan jársz.

Tienmet szemci möhön csillogtak, miatt bizonyos vontatottsággal válaszolá:

— Hisz elmegyek én Cadette-hez, de hát ha Mathurin nem lesz ott?

— Akkor természetesen a pénzt sem kaphatod meg! — kiáltott Petronille, miközben a molnárné kezét visszatolta.

— Úgy kereshetitek Mathurint magatok, mert annyit mondhatok, hogy Cadette-nél nincs! — mond Tienmet kárörvendő mosolyal, és távozni akart. A molnárné azonban visszatartá.

— Itt a két sou; de most szólj, hol van Mathurin? — kiáltott türelmetlenül.

Tienmet elvette a pénzdarabot, nagy sietve zsebébe dugta és vállán kereszttől mutatva, felelé:

— Ott túl a csapszékben Badou Prosperrel ül Mathurin, és rettenetesen játszik. Egész halmaz pénzt elvesztett már! — És ezzel a béna nevetve továbbicegett.

— Igy aztán jól van! — gondolá magában. — Mathurin fizet, hogy elmondjam rokonainak, hol tartózkodik, a rokonság pedig szintén megfizeti hireimet.

Petronille ezt fölőlegesnek találta.

— Már annyi igaz, ha te így dobálódsz a pénzel, nénéom, úgy!... — kezdé epésen; de a molnárné nem engedte tovább beszélni.

— Jóságos isten, Mathurin tehát játszik! — kiáltott föl, kövér kezeit csapkodva; — és még hozzá világos nappal, vasárnap délután és Prosperrel, e vén semmirekellővel! Ez az egész családra gyalázat. Jőjj, hugom, ezt nem engedhetjűk.

E szavakkal széles, fekete bársony-hajtkás fehér flanelle capichonját összcbb vonta és egyenesen a csapszéknek tartott. Petronille követte őt.

Már messziről zűrzaváros kacagás hangzott ki és midőn az ivőszobába léptek, tenger sok ferít és suhancot találtak ott azon asztal körül csoportosulva, melynél Mathurin és Badou egymással szemben ült. A kovács mellett egy egész halom pénz hevert, öt- és egyfrankos jegyek s érepénz össze-vissza; mindkettőjűk arca égett, poharaik szinig töltve, mellettük a félig ürűlt palack, és kacagtak s lármaztak, a mi talán szegény embe-reknél megjárta volna, de a mi a gazdag Boiturier Mathurinhez semmiesetre sem illett.

— Az legkevésbbé se zavarjon! Ha pénzed elfogyott, tehetsz valami mást is be, egy darab barmot, vagy egy földet; én olyan ember vagyok, ki hágy magával aludni! — kiáltá a kovács, a mint a két nőt belépni látta, és a kockákat annál jobban esörtette a kehelyben.

— Jó, ám legyen! — rikácsolá Mathurin, és öklével az asztalra csapott.

— Tehát a patakmenti kis rétedben? — kezdé újra Prosper. — Én pedig, a mit már töled elnyertem, azt teszem be réted ellenében... Akarod?

— Áll, a mit tölem nyertél kis rétem ellenében! — viszonzá Mathurin és a kockakehely felé kapott.

— Megálljatok, megálljatok! Nem érvényes, hisz ez tébolyodott! — kiáltott föl Petronille és a nézőkön kereszttől az asztalhoz akart törni, míg a molnárné néma rémülettel kezeit tördelc. De Mathurin nem engedte magát zavartatni; kiterjesztett baljával visszatartotta Petronillet, megzörgette a kehelyt és dobott.

— Hét! — kiáltott Prosper és ismétlé a nézők kara, míg a kovács a kockákat ismét a kehelybe szedegette. Ezután halotti esend állott be, mely alatt a végzetes kódarabkákon kívül egyebet nem lehetett hallani. Most az asztalra gurultak, s mint egy torokból kiáltották el mind az asztal körül a tizenegyet, miatt Petronille jajveszékésben, a molnárné pedig zokogásban tört ki.

E pillanatban lépett az ajtóba Gibou sekrestyés is és mögötte azonnal megjelent Tienmet kárörvendő arca; de senki sem figyel rá. Az asszonyok a sekrestyés elé rohantak.

— Oh! bátya, Mathurin tönkre teszi magát! — jajgatott a molnárné.

— Éppen most játszotta el kis rétéjt is! — kiáltott Petronille, és a körülállók tiszteletlenül vonultak félre a szigorú tekintetű ferítű előtt, ki félig-meddig a papsághoz tartozott, s ki e pereben szigorubb volt, mint sok lelkész.

És most is oly ferítű tekintélyével közeledett a bünös felé, kinek joga van bocsánatot osztogatni.

— Mathurin, lehetséges-e? — mondá, miatt szent borzadályal emelte kezeit az ég felé. — Te ily szent napon játszol? Tudod-e, szerencsétlen, hogy ezzel hatalmat adsz a gonoszoknak lelked fölött?

— És még szép rétéjt is, bátya! — kiáltott Petronille, miatt hegyes könyökével jól oldalba lökte a sekrestyést.

— És a gyalázat, mit az egész családra hozott! — faldoklá a molnárné.

Mathurin rosszul kezdé érezni magát. Ime, együtt volt ismét e három hang és három szempár, mely előtt a szó rendezen torkán akadt. Valószínűleg most is így történt volna, ha Prosper segítségére nem jön.

— Vigyázz, Mathurin, most vagy soha! — sugá halkan, az újból megtöltött poharat eléje tolvá, és miatt Mathurin, valósággal nem is tudva, mit csinál, az erős, tízes bort egy hajtásra kiüríté, úgy hogy izzó tűzként futott végig erein, az öreg körültekintve az egész társaságon, fél jóakaró, fél gúnyos modorával így szólott:

— Ne hamarkodjátok el a dolgot, szeretett szomszédaim és barátaim! Ha annyira ellenetek van, hogy mi vasárnap játszunk, jó, úgy elhalasztjuk holnapra. Nemde, Mathurin? A jövő vasárnapig meg hat teljes napunk marad, ezalatt sokat el lehet végezni.

— Nem szegyenled magad! — kiáltott Petronille dühtől reszketve, de a sekrestyés karjára tette kezét és méltóságteljesen mondá:

— E vén bünössel szóba sem állunk, Petronille hugom. Mathurin, gyermekek, térj magadhoz! — folytatá az ifjúhoz fordulva. — Hagyd el e helyet; rosz társaságba jutottál s rosz útra tántorítottak.

— Úgy van, Mathurin, szállj magadba! — rimázkodott a molnárné is. — Mindekkoráig oly derék, jó fiú voltál.

— Bolond voltam! — vágott közbe Mathurin, miatt fölemelkedett és öklével úgy az asztalra vágott, hogy a tölgyfa-tábla szinte recesgett belé. — Mint egy haszontalan gyermek hagytam magamat kormányozni, igazgatni, de ennek, lelkiemre, már vége! Mivel Perrine-től elválasztottatok, talán azt hiszitek, egészen a ti akaratotoknak vetem

alá magamat? Nagyon esáldtok... A ki az embert az élet örömétől megfosztja, az elhalib munkakedvét is... Ezentúl játszani és inni fogok, míg csak utolsó kraičajromban tart. Ha már többé semmim sem lesz, beállok katonának, hisz ti azt sem bánjátok, ha majdan mint csonka nyomorék térek is vissza, s az ajtók előtt koldulok kényerret.

E szavakkal Mathurin kirohant és egy percig mindenki néma bámulattal tekintett utána. Soha senki nem hallott még ily összefüggő mondatot ajkairól. De hiába, egy kis jóvalap harag és a juranconi hatalmas bor, sokra képsítik az embert.

Petronille birt legelőszőr szólani.

— Lásna csak az ember! — kiáltott föl, száraz sovány kezeit összecsapva. — Hogy ki van eszélre e fiú!

— Uram, bocsásd bűnömöt, megboszorkányozták! — sópáncodott a molnárné és keresztet vetett, mialatt a sekrestyés, ki a nököt karon ragadva, minden áron magával igyekezett vonni, félhangosan szitkozódni kezdett a hamis játékosok ellen, kik a fiataliságot elrontják.

De Prosper ezt nem hagyta csak annyiban.

— Ismételd csak még egyszer! Mondd hangosan! — kiáltott és szeméi haragtól lángoltak, mialatt hevesen előlépett az asztal mögül és a távozni akaróknak utját állta. — Eszomszédok és barátaink bizonyíthatják, hogy Mathurin kivánt előszőr kockát.

— Ugy van, azt bizonyíthatjuk!... Mathurin kért előszőr! — kiáltottak közbe a jelenlevők.

— És én vagyok-e oka, — folytatta Prosper, — ha Mathurin kétségbeesésben játékra adja magát? Nem történt ez már meg másokkal is, kiket nem engedtek saját választásuk szerint házasodni? Ha az ember egy lovat vagy ökröt felbószít, az is veszedelmet okoz. Épp úgy lesz Mathurinnal is.

— Szégyeld magad, Prosper! Hogy lehet egy keresztény embert okatlan állattal összehasonlítani? — vágott közbe a molnárné.

A kovács vállalt vont.

— Majd meglássátok, hogy igazam volt! — válaszolá, és a sekrestyéshez fordulva, hozzátette: — De nektek meg akarom mutatni, hogy fenyegetéseitek által nem hagynom magamat akadályoztatni. Ha Mathurin egyáltalán el akarja vagyonát fecsérelni, szeretném tudni, miért ne lenne nekem belőle hasznom. Elég régen bánt már a sors mostohán velem; talán még én is megtudhatom, hogyan büszkélkednek a gazdagok?

E szavakkal pipáját néhány vigyázó szippantással föllesztve, kissé félre vonult, miközben a sekrestyés gonosz pillantással előtte elhaladt s a szabadba lépett. A molnárné némán követte rokonát, de Petronille nem birt indulatán uralkodni.

— Azt ne képzeld! Én nem törom, hogy egy vén semmirekellő Mathurint örökségéből kifosztassa! — rikácsolá reszkető hangon. — És ha pört kell is indítanom és ha Párisba a legfelsőbb helyre kellene is mennem!...

— No, no, csak ne hirtelenkedj, mamsell Petronille! — vágott szavára Prosper, s a haragvőt, minden ellenkezése dacára, megragadta és szorosán tartá kezét. — Ha majd ott tul a esinos házikóban üldögélek, egészen más szemmel fogtok engem is nézni. Hisz Mathurinnal is csak azóta törődtek, mióta ő ott az úr! — És a körülállókhoz fordulva, ravasz hunyorgatással folytató: — Mibe fogadjunk, hogy Petronille engem, a vén semmirekellőt, még bátyjának nevez? Vannak emberek, kik többet adnak a házra, mint az egyéne, éppen mint a maeskkák.

A többit azonban Petronille már nem hallotta. Minden erejét összeszedve, kiszabadítá magát, elrohant, az övéi után sietett, és a mint a gúnykacajt kitörni hallotta mögötte, megesküdött: mindent elkövet, csak hogy e gyalázatos ember szándékát megakadályozza.

Félóra múlva egész Jurançon tudta már a csapászkébeli jelenetet, csak Cadette és Perrine nem

hallott róla egy szót sem. A faluvégi kis ház mintegy számkivetve látszott lenni ma; egy lélek sem mutatta magát, még Prosper sem, ki különben minde: hirt azonnal meg szokott hozni Cadetteknek. Leginkább feltűnt Perrine előtt Mathurin kimaradása, mert ha a legszomorúbb hírt hozná is, mégis csak el kellene jönnie. E borzasztó bizonytalanságnál bármily bizonyos is elviselhetőbb. Ily lázas nyugtalanság közt bolygott a lányka a házból a kertbe s innét ismét vissza, lesve a falu és a réti ut felől, figyelve minden neszre, míg végre e borzasztó sejtelmekben tökéletesen kimerült. Mathurin rendesen maga volt a megtestesült türelem, de ha egyszer nyugalmából fölzaklatták, nem ismert többé önmagára. Ki tudja, mennyire gyötörték és lázították őt a rokonok? Talán tettelegességre is került, talán... oh! Mathurin keze oly nehéz és a szerencsétlenség oly hamar megtörténik... borzadva takarta el Perrine arcát. Nem merte kimondani, mitől félt, de képzelete tovább szötte rajzait. Talán már el is fogták Mathurint; vagy elmenekült és mint üldözött vad bolyong erdőkben s hegyek között, vagy öngyilkos lett kétségbeesésében, vagy lezuhant talán, s segély nélkül fekszik valamely szikla-hasadékban.

Ez utolsó gondolatnál már hangos sirásra fakadt szegény.

— Oh! Cadette, néném, ha szeretsz, úgy velem jössz és fölkeressük Mathurint; meghalok aggodalmamban! — könyörgött, de Cadette fejét rázta.

— Nem lehet, valóban ez nem lehet! — válaszolá. — Hogy mégis utóbb azt mondják az emberek, te szaladtál Mathurin után. Gondold meg csak, kicsikém, ha akar, megtalálja a hozzád vezető utat; ha pedig valamely szerencsétlenség gátlóhá jövetelében, már rég tudnók... rossz hír szárnyakon röpdül. Higgy tapasztalásomnak, gyermekem, Mathurin nem akar többé jönni; lásd, a férfinép már csak ilyen haszontalan portéka. Ezért hagyd futni őt és mutasd meg, hogy tartasz valamit magadra.

Perrine azonban e helyett újra elfőlte arcát és keserves zokogásban tört ki.

— Gyermek, esőndesedjél! — inté Cadette. — A sirás már nem használ, és a nélkül is elég szerencsétlen vagyok már, ha téged ily kétségbeesés közt látlak és elgondolom, hogy fájdalomnak én vagyok oka.

E szavaknál az öreg is könyekre fakadt és Perrine mellé a padra omlott.

Egy ideig együtt sirtak. Végre, midőn Cadette már több ízben hevesen vádozta önmagát, Perrine nénje kedveért erőt vett fölindulásán.

— Hagyd, el néném, — mond szeméit törülgetve, — a szentek így akarták, meg kell benne nyugodnunk.

Cadette álllélezkelt; a kicsike igazat mondotta, a szentek akarták így; ő csak igazán véve eszköz volt.

— Kétségkívül a szentek akarták így! — ismétlé az öreg. — De ha ezt magad is átlátod, nem szabad többé szomorkodnod. És ki tudja, még mire jó; elég férfi van a világon, ki szebb, gazdagabb és okosabb, mint Mathurin, és csak akarod kell, kicsikém, meglásd, kérőkben nem lesz hiány.

— Oh! Cadette néni, én soha sem megyek férjhez! — kiáltott Perrine.

— Az még a legjobb, gyermekem, hidd el, a legjobb! — erősíté Cadette. — Idővel te is mindinkább meg fogsz róla győződni, mint én meggyőződtem. Vagy talán azt hiszed, én is nem mehettem volna férjhez? Csak kérdezd meg azoktól, kik velem egy időben voltak fiatalok, majd elmondják. Michel, a molnár évekkig járt utánam, meg bátyám, Vidal Antoine és Saroux Pierre, Coduchon Cadet, de én nem tudtam fejemet rászáni. Hisz oly szép: narancsvirágkoszorúval temettetni el s tudni azt, hogy zárdaszűzek kísérendik koporsónkat s még hozzá égő gyertyával kezük-

ben. Ezt gondold meg, kicsikém, és engedd a férfinépet futni, a merre akar.

Perrine sohajtott. Ő elég esztelen volt a boldog életet Mathurin oldalán a sírontúli boldogság elé tenni, de míg ezt minden más alkalommal határozottan ki is mondta nénje előtt, ma hallgatott, és a szabadba ment, hogy további tanácsai elől meneküljön.

A nap áldozóban volt. Az ég mély vörösségben ragyogott. Az erdőkupokon, sziklaormokon, a hegyek hófűdje csúcsain, az előtérben emelkedő szőlőhalmokon, bokrok- és réteken aranyos illat áradt szét, míg a távoli hegyláncolatokra sötét-kék árny ereszkedett, mely itt-ott ibolya színbe, másutt lángoló vérvörösbe játszott át. A tüeskök csiripeltek. A hid mellett a nyárfa tetején egy rigó énekelte a közeledő est elé. A patak susogott, a frissen felszálló vízpára kellemesen vegyült a bokrok- és növényekből szétáradó illat közé. Mindez épp olyan volt ma is, mint a minőnek Perrine a távolban oly sokszor és oly vágygylal maga elé varázsolta. Akkor azt hitte, hogy ismét boldog leand, ha szőlőfűde hegyeit láthatja s a hazai levegőt szívhatja magába. Most, most legjobban szeretne újra távozni. Mit ér neki ott-hona, ha Mathurintől elszakították? Cadette néne ugyan azt hiszi, majd csak megszokja ezt is, de mit ért a néne a szívügyekhez? Megszokni? Hogy volna ez lehetséges? Ha még a hétköznapok mulnának is valahogy folytonos munka között, hogy töltené Perrine a hosszú vasárnap délutánokat, mialatt boldog játszó társnői a nagy tölgfya alatt táncolnak? Miért nem szállhat narancsvirágkoszorújával azonnal sírba, hogy a néne és a szentek kívánsága teljesednék?

Ezalatt Cadette, ki nem is sejté a szegény lányka lelki állapotát, a legvérmesebb reményeknek engedte át magát.

— A kicsike észére tér, valóban észére tér! — mondogató magában. — Ebből láthatni megint, hogy nincs oly szerencsétlenség a világon, melynek jó oldala ne volna. Jóságos isten, ha valaki nekem azt mondta volna, hogy elhamarkodott fogadásomnak ily jó következménye lesz! Nos, aztán szerencse lett volna-e a kicsikére, ha férjhez megy? Mondhatom, szép szerencse! Egy férfit kötni nyakunkra, kinek engedelmesséni kell, és egy sereg gyermekért, kik miatt folytonosan csak aggódik az ember. Az egyik megbetegszik, a másik beleesik a vízbe és nevetlenek mind, nyugalomra pedig egy szegény anyának sem éjjel, sem nappal számítani nem szabad. És ezt ohajtsa az ember oly nagyon? Nem, százszor inkább hajadon maradni, egészen eltekintve attól, hogy a mennyben miénk lesz az első hely. Mily felséges e gondolat, hogy Perrine-nel mindörökké egymás mellett ilhetünk!

A szentek azonban vagy haragra lobbantak Perrine kishitűsége miatt, vagy illetlennek találták, hogy Cadette ily módon rendelkezik az örök üdvösséggel; annyi áll, hogy a mennyei fellegvát könyörtelenül romba döntötték. A földi élet igényeihez visszatérve, Cadette épp az estebéd kellekeit akarta szemügyre venni, midőn Perrine halálsápadtan a szobába tántorgott.

— Nézz oda, néném! — kiáltott az ajtó felé mutatva.

Cadette arra tekintett. Lehetséges-e, nem a gonoszok játéka-e ez? Egymásután lépdelték át a hidon, egyenesen az ajtó felé tartva. Elöl Gibau sekrestyés hosszú templomi ruhában, utána a molnárné és Petronille, mögöttük az első fiai nejeikkel, mind ünnepi ruhákban, de szigorú tekintettel és gonosz szemekkel, és végre Mathurin. Mi az ég csodája vezethette őket ide?

Ezután belépegettek szép sorban egymásután s egy savanyú »Adisiat«-tal az asztal körül sorakoztak, mialatt Cadette bókukat csinált s fejkendőjét majd elszakítá. Végre Gibou, a sekrestyés szólalt meg.

De szavaira Cadette — ha életébe kerülne is, —

nem emlékeznek. Ő csak azt tudta, hogy Gibou, a molnárné, Petronille, a molnárné fiai és menyői, szóval az egész atyafiság eljött, hogy hugát Vidal Perrinet a Boiturier Mathurin számára megkérjék, — épp mint a hogy ő azt fogadásában kívánta, — hogy ő beleegyezését adta, s hogy Mathurin egy örömkialtással Perrine-hez rohant, ki összekulesolt kezekkel s lehajtott fejjel az asztalhoz támaszkodott; hogy a sekrestyés Mathurint visszatartotta s megígértette vele, hogy soha többé sem nappal, sem éjjel, sem kártyával, sem kockával Badou Prosp errel sem fog játszani; hogy Mathurin szavát adta s azt kezadásával meg is erősíté, mire az egész társaság feszesen és sötéten, mint a hogy jött, ismét távozott.

Mathurintól természetesen bajosan tudhatta volna meg Cadette mint történt ez egész csoda, legalább ez este nem. Ő karjai között tartá Perrine-jét és oly szenvedélyvel szorítá kebléhez, mintha félne, hogy még egyszer elszakítják tőle, és az egész világ számára siketnek és vaknak lát-szott.

A Bourbonok és Orleansok.*)

Történelmi mozaik.

I.

Az utolsó Condé.

Van a történetben egy igazságos, de rettenetes Nemezis, mely egyes családok bünci- és vétkeiért »harmadiziglen« boszút áll, s melynek körlehetlen vosszejénél az emberiség nem ritkán feleli a miértet, és részvételt adózik. Számátalan a példa előttünk, és korunk e tekintetben nem szé-gényebb, mint az elmúlt századok napjai.

A Stuart és Bourbon királyi családokon rettenetes árnyék nehezkedik, és éppen ezért elérte őket a Nemezis, örök intő példaképen mutatva rájuk. A Stuartok és Bourbonok egyformán tudják, mi a vérpad, forradalom, száműzetés és a család siralmas pusztulása. Vétkeztek, mint fejedelmek népeik ellen, s az igazságos jutalom bekövetkezett. Az 1688-ki angol forradalom pálcát tört a Stuartok sorsa fölött; az 1830. júliusi forradalom pedig a Bourbonokra mondta ki a halálos ítéletet.

X. Károly elűzetett, és 1830. augusztusban, brit földön, az ódon Holyrood-kastélyban talált barátságatlan menedéket. Minő sivár kárörömet

tyán volt, ki egykor »Condé fehér hadsere-gének« déln vonult a francia hadsereg ellen. Atyja azon szerencsétlen Enghiennek, kit Napo-leon előbb kifosztogatott, azután pedig föbe löve-tett. A súlyos csapások megtörték, s csak nagy-ritkán tett látogatást az udvarnál s tartózkodott párisi palotájában. A júliusi forradalom remülé-sbe ejtő, mert azon rettenetes napok ismétlésétől tartott, melyeket egyszer már átélt, s melyeken kétszer átteni nem emberi erő számára való föl-adat lenne.

X. Károly trónja összedőlt. Ez nagy zavarba ejtő az aggastyánt. Mitevő legyen most? A becsü-let azt követelte, hogy mint Bourbon hereg, a szerencsétlen trónvesztett király mellé álljon, és legyen osztályosa a számkivetésben; aggkora és vonzalmi pedig azt sugták, hogy ne hallgasson és lovagias parancsszóra, maradjon Franciaország-ban, és miután ugys rokonszenvez az új király-lal, ismerje el az orleansi dynastiát. X. Károly gyászos sorsa fölött keserű könyvet hullatott, és aggódo részvételt kísérté a királyi család menekülését. Csak miután biztosságban tudta a szerenc-sétleneket, kezdett lelkeről oszladoznia nyomasztó érzés, de a csapás mégis annyira megrendíté, hogy e szomorú napok óta gyógyíthatlan melákorba esett

Midőn a tekintély sem használ.

De a néne türelmének nem kellett hosszú próbát kiállani, mert alig tűnt el a magas rokonság a falu házai között, midőn Badou Prosper megjelent. Most hosszas elbeszélés, kérdezősködés és bámulat fejtett ki, és midőn a kovács elvégezte szavait, Cadette — dacára, hogy az öreg oly mosdatlanul és fésületlenül nézett ki, a mint csak lehet — egy szívélyes csókot adott neki.

— Te mégis jobb és okosabb vagy, mint eddig hittem! — kiáltott föl az öreg nő. — És úgy-e, bátya, minthogy az egész játéktörténet csak komédia volt, a kis rétet megint visszaadod Mathurinnak?

Ennyire azonban még sem terjedt a kovács magasztalt jósága.

— Igen sajnálom, hugom, de nem tehetem! — válaszolá a legravasabb szemhunorgatásokkal. — Ha továbbra is a juranconi bölcs kovács akarok maradni, úgy mindenekelőtt magamról kell gondoskodni tudnom.

árult el az angol kormány akkor, midőn az elűzött Bourbon-család számára a trónvesztett Stuartok romlásának indult palotáját jelölte ki lakhelyül! Az orleansi hereg Franciaország »polgárkirálya« lett. Nem Bourbon, csak rokon, de azért a Nemezis tizennyole év mulva ő rá is rátevő boszúlo kezét.

Nem tragikus-e, hogy az utolsó Condé ugyanazon időben mult ki titokteljes halállal, midőn az utolsó Bourbon-király koronát és országot vesztette? Hogy ez ősrégi család ugyanazon órában pusztult el siralmasan, midőn a történet fejlesztő törzsfáját döntötte ki?

A júliusi forradalom kitörésekor Condé, Bourbon hereg nyugodt, csöndes életet folytatott egyik vidéki kastélyában. A politikával mitsem törődött. De midőn híret vette a szerencsétlenségnek, mely családját érte, egész bensejét szorongó nyugtalanság fogta el. Reszketett X. Károly-ért, féltette saját életét, és ehhez járult még, hogy szerfölött ingatag, határozatlan jellemmel bírt. Hereg Condé már hetvennégy éves aggas-

De e melákor oka nem egyedül a sors azon bün-tetésében gyökerezett, mely családjára nehezült, hanem egy titokteljes viszonyban is; sőt ugy-szólván ez volt egyetlen alapja szánalmas gyótrő-désének és borzasztó halálának.

Condé hereg 1817. óta bizalmas viszonyban élt egy angol nővel, ki igen kétes multtal bírt; azelőtt színésznő volt, később egy gazdag és pazarkező külföldinek, majd a Bourbon heregnek kedvence, ki hogy e botrányos viszony élet elvegye, elvetette báró Feuchères hadsegédével. Nehány év mulva elvált férjétől s az öreg és tehetetlen Condéval kezdett viszonyt, és az egyedül álló aggastyánt nem sokára teljesen levette lábá-ról. Ritka báj, kellem- és szellemnek lévén birtokában, hízog és uralog volt egyúttal, majd gyön-géd, majd indulatos, és e sajátosság természetét folytán bámulatos fölényt gyakorolt a heregen, mi ha még megbocsátható is neki, de az semmi esetre, hogy e befolyását bünös örökségi csempé-zésére fordítá.

A st-leui és boissy-i uradalmakat már 1824. nevére iratta végrendeletileg a hereg által, ki Enghien ki végzése óta gyermektelen volt, és 1825-ben ismét különböző, milliókra rugó összegeket

*) Fürstengeschichten von Schmidt-Weissenfels. Berlin. 1872.

csalt ki tőle. De kapzsiaságát még ez sem elégitette ki; azt követelte, hogy Condé halála után, ha már az egész vagyon nem, de legalább a nagyobb rész őt illesse. És nem sokára meg az enghieni erdőségeket is kicsikarta a hercegtől.

Az úrmányos kegyenc azonban észre, hogy neki egy hatalmas pártfogóra van szüksége azon előre látható esetben, midőn Condé halála után az örökösödési joggal bíró család oldalai a herceg végrendekezését törvényesnek el nem ismerik. Nagyon is belátta, hogy ily óriási vagyont nem egykönnyen engedhet ki a család kezei közül, és félt, hogy örökségi csempészettel fogják vadalni, valószínűleg elítélik, és akkor minden eddigi fáradságos és fortélyos munkája dugába dől. Ezen oknál fogva páratlan raffineriával és bámulatos erélyvel igyekezett egy hatalmas egyéniséget nemcsak pártfogójává, de ugyszólván bűnrészévé tenni. És mielőtt gondolatlan tisztában volt, azonnal a gazdag és kapzsi orleansi hercegre vetette ki hálóját. Ugyanis tervének pontja ez volt: az öreg Condé hercegnél keresztül akarta vinni, hogy ez adoptálja az Orleansi herceg negyedik fiát, a fiatal Aumale herceget, így gondolván megszerezhetni az orleansi ház pártfogását és hálóját.

elje lehessen adni. Condé hercegnék azonban legkisebb kedve sem volt kegyencének e kívánságát teljesíteni. Makacsul ellenszegült minden ajánlatnak, és semmit sem akart tudni az egészről. Három éven át Feuchères minden követ megmozgatott körül, a nélkül, hogy tervében egy lépéssel is előbbre jutott volna. De Condét e folytonos körülhálózás figyelemmel kísérese csaknem teljesen kimeríté. Ideges izgatottságba esett, s habár az Orleans-családdal külsőleg a legudvariasabb viszonyban állott, mégis távol volt attól a gondlattól, hogy barátságát egy Orleans örökbefogadásáig terjessze ki. A fiatal Aumale ugyan keresztfia volt, de ez nem ok arra, hogy adoptálja. A menekültek hadseregének egykori főnöke bűnnek tartotta az Orleansokra hagyni vagyonát, annnyival is inkább, mert a francia forradalom alatt a jakobinusok közé állottak, és fejtük akkor XVI. Lajos halálára szavazott. De másrészt meg nem tudta, hogyan tagadjon meg oly kegyet, melyre számítanak nála, s melyet Feuchères asszony toladó türelmetlenséggel buzgólkodik kieszközölni.

A herceg és a félelmes kegyenc között utóbb már egyre kínosabb jelenetek ismétlődtek. Condé keserű szemrehányással illeté, hogy az ő megkér-

Másnap, 1829. augusztus 30-án Feuchères asszony távollétében egy végrendeletet fogalmazott és írt alá a herceg, melyben Aumale herceget általános örökösévé tette és kegyencének részint jószágokban, részint pénzben tíz milliót hagyott. Megadta tehát magát. Nyugodni akart.

Ez volt azon titokteljes kétélek, mely a juliusi forradalom idejében Condé herceget az orleansi házhoz fűzte, s melyből dynastia lett. De e pillanattól kezdve, mint már említettük, mélakörbe esett. Kedvence társaságát kerülte, sőt ha nevét hallotta is említett, kínos érzelmek szállták meg szívét. Gyöngédsége, habár még mindig előzékeny és pazar volt, bizonyos tartózkodó és félté kinyomattal bírt. Bizalmasabb szolgálóival végre közölte tervét, hogy elutazik, és valóban pénztárnoka által már több millió értékű bankjegyet kézbesített magának. De ez elhatározásának indokát egy szóval sem emlité, s leginkább rejtette Feuchères asszonnyal szemközt utazási célját.

Fuchèresnek ekközben a végrendelet dacára sem volt teljesen nyugodt. A végrendeletet adománylevélle szerette volna átváltoztatni, hogy végkép biztosan érezhesse magát. A herceg tartózkodása sem kerülte el figyelmét és megtudta

Falusi posta.

Az orleansi hercegnék tetszett ez indítvány, sőt még jámbor hitvese is, a nem rég elhunyt claremonti száműzött sem tartózkodott közelebbi öszszekötöttségbe lépni, sőt bizalmára méltatni az utolsó Condé ledér és rendkívül rossz hírből álló kegyencét. Mint Louis Blanc egyik történelmi művében megeafolthatlanul bebizonyítja és mint a Rohan herceg által Bourbon herceg haláláról közzétett füzetkötől is kiviláglik, az Orleans-család nagy óvatossággal és illő távolságban ugyan, de részt vett e telhetetlen nő celszövényeiben. Ugyanis az orleansi hercegnő már 1827-ben következőleg ír egyik levelében: »Ha kiviszi kegyed azt, hogy Condé herceg adoptálja fiamat, akkor biztosítom, hogy minden időben és minden körülmények között, minden hozzátartozóival számíthat támogatásunkra, pártfogásunkra, és ígérem, hogy bármiben forduland hozzám, egy kegyednek elismeréssel tartozó anyja fogja megadni arra a választ mindig.«

És az orleansi herceg oly buzgalommal dolgozott közre Feuchères e munkájában, hogy egyik bizalmas tanácsosával már a végrendeletet is elkészítetté Condé herceg számára, hogy egy alkalmas pillanatban aláírás és megöröcsítés végett mindjárt

dezése nélkül az Orleans herceggel ily nagyfontosságú tárgyalásba bocsátkozott. Régi nyugalma oda volt, vére forrott, s az álom elkerülte. »Halálomat akarják, — kiáltott föl egy nap kétségbeesetten, — egy felséges kiháló család boldogtalan képviselője.« Máskor meg így szólott udvaroncáihoz: »Ha egyszer megkapták, a mit kívánnak, életem sem lesz többé biztos!« Végre erőt vett magán és megkérte Orleansat, hasson Feuchères-re, hogy ejtse el tervét és ne gyötörje tovább. És az Orleans herceg, hogy lássák, mennyire önzéstelen, csakugyan szolt is Feuchères-sel, de ez hajthatlan maradt, és mindössze is azt eredményezte e közbenjárás, hogy a már csillapuló civódások, keserűségek ismét kiujultak. A herceg egyszer oly indulatba jött, hogy szeméi cikáztak, arca eltört, és odaállt a hölgy elé.

— Ugy van, asszonyom, — mondá, — szegyen és gyalázat, így torkomnak fogni a kést, és oly lépésre akarni csábitani, melyet szívem mélyéből utálok.

És megragadta Feuchères asszony kezét, s az indulattól reszketve, így szólott:

— Ne tétovázzon, döfje most mindjárt szívembe a kést.

a komornyiktól, ki az ő teremtménye volt, s kit Condé tervébe beleavatott, hogy az elutazási vagyis helyesebben mondva szokási készülődések még mindig folynak.

A sant-leui kastély napról-napra kellemetlenebbé, lakálytalanabbá vált. Augusztus 11-kén reggel az öreg herceget vérbe borult szemmel találták.

— Semmi baj! — mondá megnyugtató hangon, midőn komornyikja észrevette. — Az ágy melletti kis asztalban ütöttem meg magam.

— De hisz az asztal sokkal alacsonyabb, mint az ágy.

A herceg zavarba jött és nem felelt.

Nem sokára azután a szőnyegfölszedés alkalmával a nő lakosztályához vezető titkos lépcső ajtaja alatt egy levelet találtak. Nagy nyugtalanság szállta meg a herceget, s midőn végigolvasta, így szólott:

— Nem mesterségem a hazudozás. Imént azt mondtam, hogy álomközben ütöttem meg magamat, pedig az egész ügy történt, hogy midőn ez ajtót kinyitottam, megcsuszam, és halántékommal az ajtó sarkának ostem.

Pár nap múlva a herceg újra eltökölte, hogy

titokban szokni fog, mert az Orleansok minden áron be akarták vinni a pairek kamrájába. De azért a kitűzött idő egyik napról a másikra maradt. Lehet, hogy az öreg herceg Feuchères asszonytól tartott, lehet, hogy célzatosan halasztotta az utazást, de mindenesetre a megfélemlés sajátósága jellegű volt. Ugy látszott, mintha valami titka volna, mely gyöttri, kínozza. És esodáltozott módon ugyanezekor kegyence is félmiliónyi összeget vett magához londoni útjára, tehát minden oda mutatott, hogy kettőjük között törésre kerül a dolog. És csakugyan a civódás is mind-egyre hevesebb alakot öltött közöttük, s a herceg elhatározta, hogy augusztus 31-dikén elutazik St.-Leuból.

Augusztus 26-dikán este, midőn hálszobájába vonult, oly szívélyes és fájdalmas modorban vált el környezetétől, hogy általában fölűnt. Komornyikjak szokás szerint reggeli nyolc órára rendel, és hálszobájának ajtaját — mint rendesen — maga után bezárta. A másik ajtó a titkos lépcsőre nyílt, mely Feuchères lakosztályába vezetett.

Egész éjjel legesekélyebb zajt vagy neszt sem hallottak a kastély lakói és szolgálói. Midőn másnap reggel nyolc órakor Leonie Komornyik a hálszobába ajtaján kopogtatott, a herceg nem felelt. Ujra kopogtatott, sőt a kuleslyukon be is kiáltott, de választ nem kapott. A szolgaszemélyzet egyidejű nyugtalanul habozott. Azután elhatározták, hogy betörnek az ajtót. Egy vasrúddal kipattantották a lakatot, és levették a závert. Az ajtó fölűnt. A mint beléptek, a kandallón égő gyertyán kívül semmit sem vettek észre a szobában, de midőn a komornyik kinyitotta az ablaktáblákat, borzasztó látvány terült el a jelenlévők előtt.

Condé herceg egyablak retessen függött föl-akaszva. Két összekötött selyemkendő képezte a hurkot. Fölűnt, hogy a hurok igen szép volt összegöngyölve, holott a herceg még nyakkendőjét sem tudta megkötni; továbbá, hogy a hurok csak lazán volt nyakába vetve, és így meg nem fojtotta, annyival is inkább, mert az ablak parkányának támaszkodva a padlón állott, és nem függött. A herceg tehát halálós vízvidása képzett kiszabadíthatta volna magát, különben is korántsem bírt annyit erélyelni, hogy képes lett volna állva véghezvinni az akasztást. A helyzet és a testen észlelt jelek, mind az öngyilkosság ellen szóllottak, úgy hogy a jelenlévők meglepetve és kérdőleg néztek egymásra.

Meg voltak győződve, hogy Condé herceget úgy ölték meg, s csak holttestet akaszták föl az ablakretesre, hogy öngyilkosnak lássák. De Feuchères asszony, kire leginkább gyanakodtak, sirtírt, jayveszékelt, hogy a herceg megölte magát. A hivatalnokok, a maire, a vizsgáló bírák, kik odahívtak, jegyzőkönyvileg konstatálták a herceg öngyilkosságát, miután a závérok belőlől voltak az ajtóra rátolva. Mindennek dacára napról-napra szélesebb körben kezdett lábra kapni a hír, hogy a herceget úgy gyilkolták meg; hozzájárult ehhez, hogy a szolgaszemélyzet nem csinált titkot azon körülményekből, melyek e föltevés mellett harcoltak. Midőn az egész ügy mindegyre gyanúsabb színben kezdett fölűnni, az udvar részéről, mely a végrendelet révén szintén bele volt keverve, St.-Leube kildettek Mars királyi orvos, Prasuier és Marjolín urak. Egyhangúlag öngyilkosnak nyilvánították a herceget. De a gyanút még e hirreves orvosok véleménye sem tudta eloszlatni, és így két nagy párt keletkezett: egyik, mely öngyilkosnak mondotta a herceget, másik, mely az utolsó Condé emléket védelmezni kívánta e vélemény ellenében.

Szeptember 4-kén Chantillybe vitték a herceget. Pelier abbé, a herceg gyóntató-atyja végezte az isteni-tiszteletet. Nagy feszültséggel várták, melyik párt nézetéhez fog esztlakozni halotti beszédében. Az abbé nyiltan kimondá meggyőződését, midőn ünnepélyes hangon fölkiáltott: »A herceg keze tiszta isten előtt — halálát illetően!»

A holtestet aztán nagy ünnepélyességek kíséretében St.-Denise vitték, a királyi sírboltba. Ő volt az utolsó Bourbon, ki itt ősei közé szállt alá. De titokteljes halálával, csak a gyászszertartások után kezdett meg csak igazán foglalkozni a közvélemény. Tudva volt, hogy Bourbon herceg halála után Feuchères asszony a papirokat mind magához vette, azután Párisba a Bourbon-palaisha sietett, és tehetetlen kapzsisággal a tőzsdén játszott addig, míg jöltevőjét eltemették. Mindez csak ingerelte a közvéleményt, s a politikai gyűlölet még a királyi családot is gyanúba vette, mert Condé örököse Auinale herceg volt. Fölűnt, hogy a »Moniteur«-ben Pelier abbé beszédéből kihagyták azon pontot, melyben e mondat foglaltatik: »A

herceg keze tiszta isten előtt — halálát illetően.« Gonosz megjegyzéseket is lehetett hallani az orléans-i ház hirtelen gazdagodásáról s azon katasztrófáról, mely a Condé-családot érte. Sokan várták is, hogy Lajos Fülöp király tapintatosan fog eljárni a fölűndult közvéleménnyel szemközt, hogy az ily gyanús szintű örökséget visszautasítja, s hogy minden gyanút eloszlató vizsgálatot rendel el a herceg halálát illetően. Desem az egyiket nem tette, sem a másikat; sőt ellenkezőleg sietett a végrendelet fölűntését, mely őt általános örökössé tette, és Feuchères asszonyt, kire a gyanú ujjal mutatott, meghívták az udvarhoz és oly fogadtatásban részesítették, melyről másnap egész Páris esodálkozva beszélt.

A mindinkább fenyegetőbbé váló közvélemény folytán az udvar mégis megindítá a vizsgálatot, annyival is inkább, mert az örökösödési joggal bíró Rohan hercegek ezt nyilvánosan követelték. Hanem ez az egész vizsgálat fikció volt. A kiküldött bírák közül az egyik nagyon lelkiismeretesen fogván föl a dolgot, csakhamar másóvá tetteit át, és más által helyettesített. A dolog mindegyre jobban elaludt, az udvar nem törődött a beszéddel, végre aztán a királyi törvényszék is kimondta, hogy a herceg öngyilkos, s ezzel vége lett az egésznek. De azért a gyanú mégis megmaradt a levegőben, és a nép, mely örömet hisz rendkívüli büntényekben, ez eset óta hideg bizalmatlansággal nézett az Orleans-házra.

CSURÁSSI JÓZSEF.

Vidéki posta.

Már messziről hallatszák a trombita, s hangjáról kitér az országúton mindenki.

Jön a posta!

És jön egy kétkerékű talyiga, mely könnyen ugrándoz át göröngvön és kőven, s a szárral is megküzd. Egyetlen ló van előfogva; de elég ennyi e teherhez, mely búrszáka köve, egyszerűsmd a postáslegény ülőhelyeül is szolgál.

Mióta vasutak szelik össze-vissza az országot, már nagyon megfogótt az országutak e sajátósága jelensége, s rohanó gőzmozdonyok viszik a leveleket. De még mindig van elég »fakú posta«, mely harsona trombita szóval jár egyik posta-állomástól a másikhoz. Bizon nem a legbiztosabb és gyors módja a levélzáállításnak. Egyszer rosz út tartóztatja föl, máskor gonosz kezek. A postás legény ugyan oda tesz maga mellé egy dupla esővüt, de nem síl el, mert csak kovára jár.

Különbön a postaszekerhez mindig a legkéményebbet gyereket szokták kiválogatni, olyat, ki nem ijed meg saját árnyékától. Kiszolgált katonáknak mindig előnye van, s legtöbbször ilyenekből telik ki a postás legény, ki oly egyhangu keogás közöt üget végig az országúton, s oly nagy buzgalommal fújja reesező trombitájának ismeretes nótáját.

A Derby-nap Epsomban.

(Az angol lóversenyek.)

Az olympiai játékok fénypontját a lóversenyek képezték. A görögöktől csakhamar a rómaiak is fölveték nemzeti játékaik sorozatába. A rómaiaktól aztán idővel Britanniába is átszivárgott, a hol valódi nemzeti ünnepé lett.

Midőn a rómaiak visszavonták legióikat Anglia földéről, a lótenyésztés és nemesítés tetemesen aláhanyatlott.

Csak a normannok alatt nyert ismét lendületet és II. Henrik király (1154-től 1189-ig) hozta újra divatba a lóversenyeket. Fia, oroslánuszivü Rikárd, ki harci diadóltségét a keresztes háboruból alapította meg, keletről a legnemesebb fajú lovakat hozta magával Angliába, és ez időtől fogva a lónemesítés az angoloknak egyik legkiválóbb foglalatosságai közé tartozik.

E lónemesítést nagyban elősegítették azon dijak, miket országos nevű férfiak alapítottak. 1588. óta, midőn a magánfogadások is lábra kaptak, a lóversenyek mindinkább nagyobb mérvben terjedtek, és ma már a leggazdagabb arisztokratától az utolsó gyármunkásig valóságos lázzal várják Angliában a tavaszi és őszi lóversenyek napját. Legnagyobb hírre a következő helyeken véghez menő versenyek tettek szert, ugymint: London közelében az epsomi és asotti, továbbá a yorki grófságban Doncaster és a Melton Mowbray nevű mezőváros.

A Derby-nap május utolsó hetében 25—29-ig, valamint június 1-jén a legünnepeltebb, ugyan-nyira, hogy e napokon a parlament is fölűggeszi ülésait. Az által, hogy e versenyek századok óta

már pénzérdekkel is összekötöttek, nemesak a lónemesítés nyert roppantul, hanem az emberek hajlamát e hasznos állatokhoz általában, megérelle és kifejtette. Így Angliában a lovak soha sem részesülnek oly durva bánásmódban, mint máshol. Igaz, hogy sokat kívánnak fölűk, de oly jó ápolásban és élelemben részesülnek, hogy a várakozásnak könnyen megfelelhetnek, és ezért egy angol berkocsinak sincs szüksége ostorhoz nyulni. Elég egy biztató szó, hogy laukadó lovait megindítsa.

Az angolok és főleg londoniak futnak a zaj és a bűzhöld városi lég gőzköréből. Minden úros idejüket vadászatra és halászatra fordítják. Ebből magyarázható meg, hogy a Derby-napon egész scrogestől töludnek a verseny színhelyére. Londonnak ez a farsangja, és ki ebben részt vesz, az elvozi azon kiesapongó, határt nem ismerő lakmározást, mi a dél lakóit farsang utolsó éjén szállja meg. E napon az emberek mitem vesznek körön néven egymásnak, szívesen elűrik az apró kellemetlenségeket, mik ily roppant embertömeg közepette előfordulni szoktak, és ha valami baj éri e napon, ne számítson részvétre, arra nincs, a ki ráérjen, sőt ha az illető még e miatt apprehendálni látszik, általános lahotának teszi ki magát. Ekkor a rosz idővel sem törődik senki, a Derby-napon dacolnak az emberek széllel és esővel. A hölgyek tönkre silányult öltözékei csak újabb kacajra adnak okot, sőt maga a szépnem is közönynevel veszi e napon a kárt és pusztulást, mely máskor kihozta sodrából.

Kit az ég nem áldott meg valami fényes jóléttel, az heteken, hónapokon át zsgorokdik e nap miatt, a ki pedig félretett kis pénzén nyereszkedni akar, az törtet a versenybankhoz, hogy betevésével azon lovat tisztelje meg, melyhez a műértők legtöbbször reményt esztlanak.

Epson husz angol mértföldnyire fekszik Londontól délnyugotra, a Surrey grófságban és csak kocsin jutlatni oda. A tolongás azért roppant nagy, az omnibusz-ülésekről egy léttel előbb kell már gondoskodni, mely borraolával együtt egy font sterlingbe kerül.

Járművek özöne borítja el az országutat, elkezdve a legmagas arisztokrácia és a tőzsérek elegáns fogatától a gíztilbuszig, cab és a jó ég tudja, mily nevű kocsigig és rég elfeledett fuvaros-bárkákig, melyek ismét becsültre kaptak; mind itt vannak szép egyetűrtésben, sőt e chaosban még a tejes és teherhordó szekerek sem hiányoznak, melyek e nap tiszteletré nagy vászonfódelekkel látatnak el. Minde járművek fuladásig tömők, és főleg az imperialok; de e szegénységet senkinek sem jut eszébe kinevetni; a Derby-nap az egyenlőség napja, úgy hogy ekkor még a leggőgősebb hercegné is nyájás igyekszik lenni mindenki iránt.

Igy halad a végnélküli tömeg a londoni hidon keresztül Southwork és a South-Westernbahn vonalánál el a városi lakosok pompás kortjai mellett, míg végre kiér a zöld pázsittal borított roppant térségre. Ekközben természetesen néhány cab fódele a földdel is barátságos érintkezésbe jön, de a jalkiáltások elenyészknek a légben figyelem nélkül, mert a figyelmet a deli gentlemanek vonják magukra. kik tüzes paripáikon a kocsik mellett vágatnak, gyönyörködve a bennülől, fölcicomázott szépek sugárzó arcain. Zene, ének és az omnibuszokból fölszálló kacaj egymást űzi a légben, és ha a nap mosolyogva köszönt be, a szívekbe is öröm és vídamság száll.

Az epsomi térség hajdan erdőirtás volt, mely beültetlen maradt, esupán rekettyeözöktől kerite sűrűn. Messze nem találni emberi lakot, esupán néhol látható egy-egy facsoport. A Derby-napon mindez úgy kocsivárá alakul, mely a bekerített versenytérré űvezi át. A számtalan sátor tábor-szerű alakot kölesönöz az egészknek. A kifogott lovakat a sátorok közelében kötik ki, melyek nem egyszer elszabadulnak, kénylik-kedvük szerint gazdálkodnak az embertömög között.

A tribunek mellett a versenybírák állványai vannak, melyeken tíz shillingért lehet helyet kapni, de a melyekről semmi sem lehet többet látni, mint a rétről.

A futtatások megkezdése előtt, melyekre sok egész vagyonát, még néha többet is, mint a mivel bír, föltesszi, az izgatottság általános, a mint pedig kiadják a jelt a futásra, e sokféle érzellem valóságos lázzá fokozódik. A jockeyk által űrált futásnak eresztett lovak mint a vihar repülők át a másfél angol mértföldnyi hosszú térré. Egy léfej előbúkása vagy elmaradása milliók fölűtt határoz. Nem ritkán oly lovak nyelik meg a díjt, kik-éhez éppen semmi reményt sem kötöttek. Az ily fájdalmas esodáltoásokat azonban nem tartják illő-

nek elárulni. Annál nagyobb a győztes arcán az öröm, kit a közönség harsány újjongással fogad. E közben mindenki tetszése szerint eszik és iszik. A főrangúak hintóikban zúst tányérok pástétomot és egyéb hűdég étkeket, mellettük az inasok pezsgős palackokkal, melyeknek pezsgő esőppjei drága gyöngyként szikráznak a napsugarában. Odább a bordeauxi és sherry közönsége foglal helyet, még távolabb a versenytér körül férfiak és nők szamarakon ülve tárgyalkják a nap eseményeit. A kocsisok vészekesznek, a cigányok pedig jövedelmek jobbra-balra.

Azonban ki tudná e tarka tömeg minden egyes mozzanatát figyelemmel kísérni? Rendesen öt óra körül indúl meg a vándorcsapat hazafelé, és pedig sokkal lármásabban, mint kijövet. És e karaván annyiban különbözik a reggeltől, hogy most zuzott kocsiakat lehet látni sérült lovakkal, és ittas egyéneket tántorgva, kalm nélkülr.

Igy foly le a Derby-day, mely alapvonaláiban hajszálíg ugyanaz-évről évre, de azért a londoniak világért sem mulasztanának el egy Derby-napot sem.

Cs. J.

A virágok színe és illata.

— Dr. Willkomm után. —

(Vége.)

III.

De térjünk vissza e kis kitérés után a virágok színehez.

Három fősztint különböztethetünk meg a virágoknál: tudniillik a sárga, vörös és kéket. Mind a három fősztint sok változatú s igen könnyen átmennek egymásba. Be van bizonyítva ugyanis, hogy az ily átmenetek és változások a leggyakrabban és gyorsabban savak és borszesz által idézettek elő. Így a virág kék színe savak által rendszeren először violetté, aztán pirossá változik; borszesz által pedig először zöldbe, azután sárgába megy át; sárga virágok ellenben savak által többnyire igen szép pirosak lesznek, borszesz hozzájárulásával pedig a piros szín lassan-lassan violetten, kéken s zöldön keresztül ismét sárgába megy vissza. Alkali természetű oldatok s gőzök a színek változtatására nézve a borszeszhez hasonlóan működnek. Így a mezei harangvirág kék színe azonnal zölddől változik át, míhért erős dohányfüstnek teszszük ki. A dohányfüstben tudniillik alkalis savak oldatait találhatók. Ily savak s alkalicélék behatásainak tulajdonítható valószínűleg azon színváltozások is, melyeket némely virág szenedd virágzásánál előrehaladtával.

A legismertebb példát nyújtják e vélemény igazolására a pulmonaria officinalis virágai, melyek korra tavasszal érdeinket ékítik. Kezdetben ezek világos-pirosak, később violette, utóljára kék színűek; igen gyakran található oly példányokat is, melyeknél mind a három szín szemlelhető. A közönséges echinim vulgare virágainál ugyanczen színváltozatot észlelhetni. A nefelejcs virágai is először világos-pirosak, s csak később változnak észinkékké. A mint látszik, az ily színváltozás ritkán következménye a világosság s melegség hatásának.

Igen figyelemre méltó példát nyújtanak erre nézve egy kelet-indiai fának a hibiscus mutabilisnak virágai, melyet Dél-Európa legmelegebb vidékein itt-ott, már díszítésül tenyésztettek. Ez szép fának igen nagy, alakra nézve a mi kerti málnákhoz hasonló levelei csak egyetlenegy napon át virulnak. Az első reggeli órákban nyílnak ki, s akkor fehérek. Később mindinkább pirosulnak, úgy hogy déltájtban rózsapirosak. Minél tovább halad a nap, minél nagyobb tehát a világosság s minél magasabb a hő, annál belterjesebbé válik a virág pirossága, úgy hogy estig egészen bíborvörösök lesznek. Naplemente után kelyhei becsukódnak, elhervadnak s később lehullanak. A spányolok e szép a figyelemre méltó virágot *for de la vida* (az élet virága) költői névvel tüntették ki.

Nem minden virág egyszínű, sőt nem kevesen igen sok színt egyesítenek. Ezen virágoknál is a szín a különféle színezett folyadékoktól vagy szilárd testeektől származik, melyek a sejtekben összehalmozvák; s itt még az is figyelemreméltó, hogy a különféle színanyagok, de különösen a folyékonyak, nem keverednek össze egymással. Ez azért csodálatos, mert a sejtiszöveten a folyadék igen könnyen áthat, s azért két egymás mellett fekvő sejt igen könnyen közölheti egymással folyékony tartalmát. A sejtiszövet e tulajdonságának dacára is, a melyen — közbevetőleg legyen mondva, — a növény táplálása a legnagyobb részben alap- szik, folyékony piros, kék, sárga színanyaggal telt sejtek észlelhetők a sokszínű virágokban egymás mellett, a nélkül, hogy ezen egymástól csak a sej-

tek gyöngéd hártái által elválasztott, folyadékok egymással összevegyülnek. Ismeretlen okokból származik a különféle színanyagoknak a viráglevelekben legtöbbször igen szabályos szétszórása is, a melyek aztán gyakran gyönyörű rajzokat tüntetnek elő a virágleveleken. Emlékezzünk csak a pelargonia virág leveleire, melyek többnyire szép rajzzal bírnak, vagy pedig a mi orchideáink, az ugynevezett kakukkvirág pompás rajzaira, melyek májusban oly nagy ékességére szolgálnak mezőinknek.

A nagyító-üveggel való vizsgálat nem ritkán azt mutatja, hogy a rajzok alakja pontosan megfelel a sejtüregek körzetének, s ugyszólva az utóbbi által vannak mintegy előhozva.

Azonban kötelességgem megmagyarázni az általában használt műkifejezést. Üregsejteknek nevezik azon hosszú s sokféle elágazó és sajátságos alkatu sejteket, melyek a növényekben a tápkamra szerepét látszanak viselni. Ez üreges sejtek különösen a levelekben vannak képviselve a legmesterségesebb módon, melylyel azonban nagy szabályszerűség párosul. A puszta szem előtt világos vonalak gyanánt tűnnek föl, ha a világosság felé fordítva szemleljük, s gyakran valóságos hálókat képeznek. A virágokban az üreges sejtek kevésbé számosak szoktak lenni. Ugyanazon okok, melyek a virágok szingazdagságát előidézik, sok levél szingazdagságának szintén okozói.

A legegyszerűbb s igen gyakran előforduló eset, hogy a levelnek alsó, a föld felé fordult oldalajja vörösén színezettnek tűnik föl. Gyakran csak az üreges sejthez közel esők pirosak, a többiek zölden maradnak. A fehér és sárga foltok, vonalak és rajzok, melyek némely kerti dísznövény leveleit, részben azonban néhány vadon tenyésző növényeket is díszítenek, részint valami sárga szilárd színanyagból származnak, mint például az ugynevezett szalagvirágnál, részint például a kutyatej és tüskevirágnál onnét, hogy szintelen nedvekkel telített sejtekből álló felszínük, mely beburkolja leveleik mindkét oldalát, meghatározott pontokon a sejtiszövetben földoldott chlorophyllal összevegyül. A közbeszorult lég-hőlyagosa ezüstfényű foltként tűnik föl.

De honnét származik a némely virágot díszítő bársonyfűny? Ezen fűny csupán csak optikai tünelmény s a világsugarak visszaverődésén s megtörésén alapul. Minden bársonyfűny virágnál tudniillik a külső, a levegő által közvetlenül érintett oldalnak sejtejei esőszzerűen tűnnek elő a virágnak felszínén. E sejtek rendkívül finomak szoktak lenni, szintelen folyadékok tartalmaznak magukban, mely átlátszó fényesnek tüneti föl őket, mint valamely kristálygolyó. Tehát a világsugarsugarak részint ez éles, kiálló, érdes kis tömördek sejt- végek által verődnek vissza, részint a hajlított, fűveszerű sejtízülepekén átshantukban szenvednek törést; s mivel a megtört s visszavert fény- sugarak szintén oly végtelenül kicsinyek, derengő, rezgő fény áll be, mely a puszta szem előtt bársonyszerű színnek tűnik föl. A legkifejlenebben bírkák e bársonyfűny a violette színű és bíborpiros virágok, mint p. o. pensée-k vagy a kerti sarkan-tyu virágok, tulipánok, georginák, stb.

IV.

Végezetül még néhány szót az illatról, melyet a virágok legtöbbször lehel. A legnagyobb részül aetherikus olajok illátán szolgáltat alapul. Aetherikus olajoknak tudvalevőleg a növényországból származó azon olajokat nevezzük, melyek a levegőben elillannak a nélkül, hogy zsíros foltot hagynának maguk után, s erős szaggal és élesen megkülönböztethető izzel bírnak. Ily ismeretes aetherikus olajok: a citromolaj, ibolyalaj, rózsalaj, bergamolaj, terpentinelaj, stb. Az aetherikus olajok a növények táplálkozásai folyamán alatt, hogy úgy mondjuk, emésztés közben válnak el, s bizonyos meghatározott sejtsportozatokban található, melyek vagy a növények belsejében, vagy a mint közönségesen történni szokott, azok felszínén vannak s melyeket a fűveszek »olaj-tömlők«-nek neveztek el. Ez olajtömlők majd a felszínén fekvő sejtisportba vannak bemélyedve, majd pedig kis gombocsa alakjában a növényet felszínén észlelhetők. Ily bemélyedett s gombocsa alaku olajtömlők különösen gyakran elő- jönnék a leveleken, fiatal galyakon, a virág szárán és a viráglevélheken (a legkisebbiből virágburkony.)

A bemélyedett olajtömlők, ha világosságra tartva vizsgáljuk, mint világosságra pontok tűnnek elő. Azért az ily bemélyedett olajtömlőkkel ellátott levelek, ha világosság alá tartva vizsgáljuk, mindig úgy tűnnek elő, mintha tüvel volnának keresztül szárukálya, mint például a közönséges szent János-fű leveleinél (*hypericum*

perforatum.) Különösen erős világosságnál azonban gyakran sötétebb pontoknak látszanak, p. o. a narancslevelek világos-zöld alsó lapjainál, melyek telistele vannak ilyen, ugynevezett olajtömlőkkel. A narancsa levelei, virágja s ezek minden egyes része el van látva ilyen bemélyedett olajtömlőkkel, s ezek szülő okai azon kedves fűszerezés illatnak, melyet a narancsvirágok kidehelnek. Az illó olaj tudniillik, mely ezen olajtömlők sejteiben van elrejtve, szakadatlanul párolog ezen sejteknek a lég felé szabadon levő oldalán.

Épp ily mindkét alaku olajtömlőkkel bírnak a majorannának, thymianának, bazsaliknak stb. erős és fűszeres illattal bíró virágai és levelei is. A legtöbb kellemes és édes illatu virág azonban, mint az ibolya, jácint, szegfű, róza, szentgyörgyvirág, rózeida stb., úgy látszik, hogy egyik sem bír ily olajtömlővel. Honnét hát ezeknél a kedves, gyönyörködtesítő illat? Szintén az aetherikus olajok ellátottsága okozza azt is, melyek azonban a virág mélyén létező egyes sejtekben vannak csak, s ezek aztán párolognak folytonosan, szakadatlanul.

A virágok nehélya, a mint tudjuk, csak este vagy éjjel bocsát illatot, mint például az éji viola, mások csupán reggel, míg mások ismét csak délután, stb. Ez az aetherikus olajok egyenlőtlenül történő kifejlődésére mutat, valamint azt is követeltetheti belőle, hogy az olajok elpárolgási tulajdonsága különbözök, s hogy ez elpárolgás maga is a lég hőmérsékli viszonyaitól függ.

Azonban nem minden virágillat tétélyül föl alapul az aetherikus olajok elpárolgását. Némely virágillat kellemes szagu illékony növény-savaktól és más folyékony anyagoktól származik, mint p. o. a vaniliának igen kellemes illata, mely benzo-savak elpárolgásából ered, valamint a mezőkőn, réteken tömegesen tenyésző ruta-fűnek nem kevésbé kedves szaga is, mely egy sajátságos, a vegyészek által »coumère«-nek nevezett anyag elpárolgásának eredménye. Ez anyag okozza azon kellemes fűszerezés illatot is, mely a friss szónának sajátja.

Vegyes közlemények.

— L. B. — (*A „Ku-Klux-ök»*) Ez annykor említett társulat felől a »Times« egy new-yorki levele annyit ír, hogy nem lesz érdektelen e titkos társulatról az angol lap után szólni. Grant elnök egy proklamációjában meg- tiltatta a Ku-Kluxoknak fegyvert s ábreot hordani. Ez nem történné, a titkos társulat fészket, Dél-Karolinát ostromállapotba helyezte. Eddig is már sok elfogatás történt, s egyebek vallomásai világot vetnek azok ezor- vezésére, taktikájára s büneikre. A Ku-Kluxok az Egye- sült-Államokban újra vissza akarták állítani a régi rab- szolgátságot. Mintán a soldatesca-uralmat civil uralom váltotta föl Dél-Carolinában, a Ku-Kluxok borsasztón uralkodtak. A vallomásokból kitűnik, hogy minden kerületben volt egy nagy *tribú*, mely parancsot az alsóbb tribúkna. A nagy tribú alá volt rendelve a nagy főnök- nek s ennek helyettesének, a monarichus főnök. Ezek mellett állt két törvényhozó testület, mely a decretumokat megerősíté; ez a társulat legvénebbjeiből állt. Három- féle ismertető jeleik voltak: 1. A jobbkeztől a jobb fület érintették, s a másik ujjangzatt tette hallékzó. 2. Balkézettel átnyultak jobbra, mintha ott valamit keresnének, a jobbkezt — kivéve a hüvelykujját — zsebben volt, s a jobb láb ujjhegyével a ballib középet érinték. 3. A társak kézszorításnál kiséjjal érinték a kiséjját, míg a mutatóval a hüvelykujjat alját keresték. Most már kiderült, mit tettek a Ku-Kluxok. Ők gyaloktak kedvük szerint. Ha egy néger lopott, ha egy fehérét vadolt vagy az ellen tanuskodott, ha egy néger a társu- lat ellen beszélt vagy állította, hogy ismeri annak tagjait; ha egy fehér védte a négereket vagy helyeslését fejezte ki az északiak győzelmé fölé, ha bátorkodott a radi- kálisokkal szavazni vagy megtámadta a társulathoz lépést, akkor egy csoport álarcos indult meg ellene éjjel, hogy megerjé vagy meg is ölje. A nagy tribútól halálítéle- tek jöttek. Be van bizonyítva, hogy Spartanburg vidé- kéen csaknem az egész fehér lakosság e társulathoz tar- tozott, majd érdekből, majd kényzserből. A figyelem közttük szigorú volt. Ki nem engedelmessékedett, vérig ver- ték. Atlanta kétezren menekültek a Ku-Kluxok elől. Az elfogott Ku-Kluxok vallomásaiból kitűnt, hogy szá- mos gazdagok, s hivatalnokok, kik a társulathoz tar- tozóván, az erődkbe menekültek vagy elhagyták az álla- mot. Avery ezredes, ki Dél-Karolinában a Ku-Kluxok feje s Yorkvilben első kereskedő volt, megmenekült, de két főnök elfogott, s a veszedelmes társulat kiirtása bizonyos.

— L. B. — (*Hol kötött ki Columbus?*) Mint tudjuk, a geographusok mindeddig nem egyeztek meg abban, vajon hol kötött ki először Columbus, midőn Amerikát felfedezte. 1793-ban Munoz azt állította, hogy a Colum- bus által először felfedezett sziget, melyet ő San-Salva- dornak nevezett, a mostani Watling lenne. Navarotto

1825-ben Munoz ellenében Turk-ot állítja az új világrész először ismert szigetének. Washington Irving 1828-ban, kinek nézetét Humboldt is osztá, Cat-Islandot tartja a Columbstól San-Salvadornak keresztelt szigetnek. Végre 1864 s 1869-ben Varnhagen egészen határozottan Mayaguaná-t hiszi az először föltalált amerikai szigetnek. 1856-ban Watling szigete új védőt talált Bolcher kapitányban. Most a londoni »British Museum« egyik könyvtárnoka, R. H. Mayor egész biztosan állítja, hogy Munoz s Belchernek igazuk van. Csak éppen a kikötési pontban különbözik Mayor véleménye Belcherétől. Szerinte a nagy utazó Watling dél-keleti pontján vetett először horgonyt, midőn az új világrészbe ért. Hihető azonban, hogy Mayor biztos állítása nem soká fog ilyenek tekintetű. Ő jobban csak a Bahama-szigetek fekvésétől ítél. Könnyen észrevehető, hogy Mayor nem tengerész, s bír a jelenlegi geographusok megegyeznek is (nagyobb részt) az utóbbi állításban, remélhető, hogy rövid idő múlva újra visszatérnek oda, hogy a Columbstól először föl fedezték s általa San-Salvadornak nevezett sziget, a most is San-Salvador, a régi Guanahani volt.

(A német birodalomban 1871. évi dec. 1-én végbevitt népszámlálás eredménye.) Az egész birodalom kiterjedése (a birodalom alatt érve mindazon tartományokat, melyeket Bismarcknak ösztözföldjei sikertől a porosz fölhatalóság) 1871. dec. első napján 9,890,877 geog. négyzetig mérföld (9,682,116 német mf.), lakosainak száma 41,058,139 lélek. (Az 1867-ki népszámlálás alkalmával 40,105,224 lélek volt.) Egy geografiai négyzetig mérföldre átlag 4,151 lélek esik. Tekintetbe veendő azonban, hogy az itt kiutaltított szám a franciánál hátról folytán 952,915 lélekkel szaporodott. A birodalom lakosai közül 20,157,077 férfi, és 20 millió 898,060 nő, tehát 740,988 nővel több van, mint férfi, emélfogva minden 1000 emberre 1036 nő esik átlag. A nagyobb városok közül Berlinnek 826,341, Hamburgnak 235,366, Münchennek 169,612, Strassburgnak 85,529, Aachennek 73,722, Augsburgnak 50,451, majnai Frankfurtának 90,748, Kölnnek 129,251, Magdeburgnak 114,549 lakosa van.

Hírek.

(A magyar tudományos akadémia) az évi (XXXII.) ünnepélyes közlését, folyó május hó 26-án, délelőtt 10 órakor fogja saját disztermben megtartani; hvá az egész mivel tisztelettel meghívatik. Beléptéjgye most szükséges. Pest, 1872. május 18-án. Arany János főtákar.

(A Ludovicum igazgatójának) Gólich Richard honvéd ezredesét emlegetik. A katonai szakmában képzett férfi.

(Az országgyűlést egybehívó királyi irat) közlését már a legközelebbi napokban lehet várni. A választások június 20. és július 5-ike közt lesznek s az országgyűlés augusztus közepén ül össze.

(A honvédelmi házat) a nyár folyamán teljesen kiegészítve és felszerelve adják át rendeltetésének. Az előtte fekvő tér is át van alakítva kertnek. Egyelőre nyolc-nyolc rokkantat helyezhetnek ott el. A hajlék fölépítése azonban egészen kimeríté a bőkezű adakozások özszagát, s most arról kell gondoskodni, hogy lakót legyen niből állítani. Most tehát az építőbizottság buzgó elnöke: Vidats János, ismét a közönség részvétehez fordul, s fölhívására a cél megvalósítására legjobb eszközökkel jelent ki, ha a megyék, kerületek és városok néhány, vagy legálabb egy-egy rokkant honvéd ellátását alapítványilag vállaltják. A magánosok pedig adakozásokkal járulnak a cél eléréséhez. Minden ajánlás és adomány Vidats-hoz (Pest, kétnyelv-uten 8. sz. a.) intézendő.

(A Szechenyi-szoborbizottság) hosszú pihenés után ismét tartott ülést, melyben az elhunyt báró Eötvös helyébe gr. Waldstein János választatott elnökül. Az Engel által mintázott szobor öntéséhez nem sokára hozzáfognak, s azt hiszik, hogy a szobor másfél év múlva föllátható lesz. Bizony ideje is már!

(Az országos honvédséggyűlés egyet) fölügyelő vilámsztálya befejezvé a hozzá fölláthatólag végzett fölterjesztet följajomodások tárgyalását, közutómásra hozza, hogy a kérvények határozat vizsgálással ellátva, a folyamodókhoz való eljuttatás végett f. hó 18-án a belügyminisztérium útján az illető városi és megyei törvényhatóságokhoz megküldte.

(A budai szinkörben) pünkösd vasárnapján tartotta első előadását Miklós szintársulata. Gounod »Faust«-jának paródiaját adták elő a budai tisztoók javára. Az első előadás jól és őszszavogán folyt le és a szereplők megnyerték a közönség tetszését.

(A statisztikai nemzetközi kongresszus) aug. 20-ika körül lesz Sz.-Pétervárt, s a kereskedelmi miniszterium Keleti Károlyt és Hunfalvi Jánost küldi ki; kivülök szintén kormányköltésdgen utaznak ki Konek Sándor egyetemi tanár és Havas Sándor miniszteri taná-

cas. Nem lehetetlen hogy jövő évben a kongresszus Pesten lesz.

(A magyar akadémia történelmi bizottságának) legutóbbi ülésében Thaly Kálmán bemutatta a vörösvári levéltárról elhozott XVI. és XVII-ik századi államiratokat, melyet a roppant gazdag és fényes levéltár tulajdonosa, gr. Erdődy István, az Erdődy-Aspremont ág feje, engedett át a bizottságnak lemosatás végett. A vörösvári levéltár nagybecsű kínesei közül, melyek — mondhatni — egy egész államlelvéltárt képeznek, a Rákóczy Ferenc korára vonatkozókat előbb Szalay és Csengery, utóbb Thaly Kálmán már lemosoltatták, s ezekből az első kötet már nemsokára sajtó alá is megy. A most hozott államiratok közt igen sok fontos, ünnepélyes levél is van: Bethlennek, a Rákóczyaknak, a Bithoryaknak a külföldi hatalmakkal kötött szövetségei, levelezései, számos diploma, békekötés; szával történetünknek eddig nem is sejtett kínesei mondhatni, roppant számmal.

(A honvédségről.) A magyar honvédség fölszerelésére a Harapat-Mandl-féle társaság olesőbban vállalkozván, mint a hazai iparosok, most ezek teljesítik e földatát. A kormány kikötötte azonban, hogy az összes anyagot magyar gyártmányból magyarországi munkaerővel kell előállítani. E végbél a társulatnak, mint tudva van, Pozsonyban posztógyártást kellett fölláttatni. Ez már elkészült, s a lapok híre szerint a legnagyobb tökélyvel van berendezve. Mielőtt e gyár elkészült, a gései és zay-ugróci gyárakat kellett igénybe vennie, s ezental is a 200,000 rőföt meghaladó anyagszükségletnek egy harmadát e két gyárban kell készíteni. A ruha és vászoneműek szállítására 10 évi tartamra szerződtek, s az ebbeli 1869. évben megalapított igen mérsékelt árak a pesti kassai és temesvári iparkamrák által kimutatott átlagos posztó- és lenárak szerint változnak, mi által a magyar kincstár minden aránytalan áremelések ellen biztosított. Az ágyeműek gyapjúpokrócai, valamint a löpökörök a zay ugróci és gései gyártmányokból szállítatnak. A lörműeműk szállítása pesti vállalkozóknak engedtetett át, de azok készítése Magyarországon kívül eszközöltetik. A löhámatok, melyek az idén 50,000 ftt. öszszegre képviselnek, pesti iparos vállalta el. A fegyverek beszerzésének biztonsága az által éretett el, hogy Pesten fegyvergyár állíttatott föl, melyben évenként mintegy 50,000 puská készülhet, s annak összes gyártmánya a honvédség részére biztosított. Ezzel kapcsolatban Pozsonyban tölteny-gyár fölláttatás szervezvetett, mely tényleg is működik, s évenként 30,000,000 tölteny beállítására van rendezve. A 40 lovas század és 20 szörlövég-osztag egy tábori kovácsműhelyvel s ahoz tartozó készülőkéval van fölszerelve. A 84 gyalog zászlóalj mindegyike egy szakasznak megfelelő utász-szerelkekkel bír, s a lovasságnak utász-készülékekkel ellátása folyamában van. A 6 hadosztály megfelelő egészségügyi készletekkel van ellátva, s 68 sebessült-hordó kocsival s 12 egészségügyi szekérral rendelkezik. A zászlóaljok 82 négyfogattal s 174 kétfogattal löszerkocsival, a lovassági századok 80 közönséges társzerekkel látják el. Van továbbá a honvédségnek 90 szörlövége, 40 társzék és 20 szerkesovál. A honvédség jelenlegi létszáma 150,000 főből áll.

(Mibe került a múlt országgyűlés?) E kérdésre a képviselőház pénztárnoka hozzánk beküldött kimutatásában következőleg felel meg: Az 1869-dik évi ápril 20-án összehívott országos képviselőháznak 1872-dik évi ápril 19-ig terjedő időtartam alatti összes kiadásai tettek: 3.321,149 ftt 92 krt. és 120 aranyat. Ebből jutott: 1.) a ház tisztviselőinek, elnök, háznagy, jegyzőknél 80,819 ftt 58 1/2 kr.; 2.) magyar- és horvát-országi képviselőknek napidíjban 2.092,326 ftt 49 kr.; 3.) ugyanazoknak lakbériben 868,627 ftt 5 kr.; 4.) ház hivatalnokainak fizetésépp 82,666 ftt 40 1/2 kr.; 5.) a ház szolgasemélyzetének fizetés 29,072 ftt 85 1/2 kr.; 6.) nyomda, gyorsíróda iratok és irományjavitásra tett kiadások 97,539 ftt 44 kr.; 7.) épületjavítás és tartási kiadásokra 70,088 ftt 10 kr.; és 120 arany.

(A világiállítási magy. orsz. bizottság) IV. (művész) szakosztályának e hó 9-én tartott ülésében hennattattott azon művészek jegyzéke, kik a külföldi városok részvételőket addig bejelentették. E művészek követezők: Barabás Miklós, Bohm Pál, Brodzsky Sándor, Burszky István, Dörsetlag Károly, Dumaiszky László, Engel József, Faragó József, Grogus János, Grimos Rezső, Gross Béla, Gundelfinger Gyula, Haan Antal, Ivanovits Katalin, Izsó Miklós, Keleti Gusztáv, Kovács Mihály, Kugler Ferenc, Lágtel Antal, Löschinger Zsigmond, Lotz Károly, Markó Andriás, Markó Károly, Melka Vince, Mészöly Géza, Minich József, Molnár József, Morcoll Gusztáv, Munkácsy Mihály, Myskowszky Viktor, Orlay Soma, Pálik Béla, Plachy Ferenc, Révész György, Schivert Albert, Schmidt Ignác, Sikó Miklós, Somogyi Dániel, Stock Adolf, Székely Bertalan, Szoldattas Ferenc, Tepegy Károly, Than Mór, Vastag György, ifj. b. Vay Miklós, Weber

Ferenc, Zichy Mihály; összesen 47. Elhatározottat egyszerűsind, hogy a még nem jelentkező művészek részére a jelentési határidő folyó évi június 15-kéig megnyujtathat.

(A temesvári francia konzulságot) a francia kormány nem találja szűkségének s megszünteti. Picot úr e napokban haza utazik.

(Schubert szobra.) A bécsi városi parkban e hó 16-án leplezték le Schubertnek, a népszerű zeneköltőnek szobrát. A szobrot a bécsi daleygett állította, s Kundmann szobrász készítette. Az ünnepély rövid volt, és a leleplezés alatt Schubert dalait énekeltek.

(Iszonyú tüvészét) jelentenek a japáni hírek Yoddo fővárosból, mely négy négyzetig mért földre terjedt volna ki, s 30,000 (!) ember lakhelyét pusztította el.

(Zsófia főhercegnő), a királyi édes anyja, néhány nap óta súlyosan beteg s a halotti szentségeket is fölveté.

(Halálhír.) Dr. Mizsey Endre, a nemzeti színház legrégibb orvos, május 13-án elhunyt. Igen tisztelt férfit volt, s Pestmegyeének is főorvosa. Halála általános részvételt kelt.

(Rövid hírek.) Somssich Pál, a képviselőház volt elnöke, valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot nyert. — Gr. Pálffy János pozsonyi főispán, Pozsony város polgári iskolájának 2000 fttot adományozott. — Bíró Balldási Antal, az érsekséjvári kerület ellenzéki jelöltje, az érsekséjvári kórházra 2000 fttot adományozott. — Hollán Ernő hovédelmi államtitkár, újabban is beadtá lemondását és szabadságidőt kért. A hovédelmi miniszterium ügyeit most Szende Béla miniszteri tanácsos vezeti. — Temesvárt az a hír van elterjedve hogy a trónörökös és Lipót bajor herceg a nyár folyamában látogatást tesznek ott s Mehádiát is megtetikint.

Megjelent új könyvek. Buckle nagyhírű műveiből: »Anglia művelődés története« az első kötet. Magyarul kiadta: Endrődi Sándor, Fendler József, György Aladár, György Endre, Láng Lajos és Márkus Miklós. Az első kötet ára 1 ftt, s kapható Aignerál.

(Helységért.) Erdély községeinek betüredés névtára, a közigazgatási és legújabb törvényeségi fölisztás szerint, a postakerületek, adóhivatalkók és az orsz. városok kimutatásával. Hivatalos adatok után összeállította B. Á. Ára 1 ftt 50 kr. Kolozsvárt, Stein Józsefnél jelent meg. — Balaton-Füredről egy kis füzetke jelent meg dr. Mangold fűrdőorvostól. A fűrdő gyógyhatása és helyi viszonyai vannak benne ismertetve. Címe: »Balaton-Füred szobben«; s ára 30 krajcár.

Szerkesztői üzenetek

— »Otho«. Mind ez, mint pedig a multkori a gyöngébek közl. val. — »A rajzolatok« írójában van stílísticai könnyűség, de nem tudja érdekesebbé tenni a mit ír. Jó lesz ezekkel nem léni közönség elé. — Pest, K. L. Heine e költeményét Szász K. úgy lefordította, hogy az ön fordítását nem tudjuk, miért lenne »érdekes« mellé állítani. — »A edző-csász« szerzője legyen szives meglátogatni bennünket. — »Debrece«, H. K. Magánlevél küldtünk. — »A hold-főros.« Nem való napvilágra. — »Zenyő liget.« Köszönjük szépen a bizalmat, de nem a 150 db költeményt. Sokkal inkább ingénybe van véve időnk, holtemyem íly bírálati tiszte maradna valami. Egyebiránt könyvek kiadásával nem foglalkozunk, sem pedig kiadót nem fogunk keresni. A nagy csomagot néhány napig félre tesszük, addig tessék vele rendelkezni.

TARTALOM.

Cikkek: »Prick József.« — »A juranconi büles kovács.« (Életkép a báconi nép életéből). — »A Bourbonok és Orleansok.« (Történelmi mozaik) Cuskácsi József-től. — »Vidéki posta.« — »A Dorby-nap Epsomban.« — »Az angol lövész-nemek.« Cs. J. Töl. — »A virágok szine és illata.« (Dr. Willkomm után). — »Vegyes közlemények.« — »Hírek.« — »Kepek: Prick József.« — Midőn a tekintély sem használ. — F. Iusi posta.

Hirdetés.

Cachimir kendő.

Legujabb női ruha-kelmék
bámulates olcsó árért.
Teljes ruhához való legszebb kelmék
3, 4, 5, 6 frtért, ugyszinto a legfinomabb fekete selyem-anyagok kaphatók
HAMBURGER ADOLF
üzletében, Pest, urli-utca 1-ső sz. a. Párisi ház bemeneténél.

»Mustrák kívánatra mindenkinél ingyen és bérmentosen küldöten s megrendelősek utávért mollat azonnal eszközöltötenek.

Astalt-és ágytoritók.